

Ådalshändelserna – ”ögonvitnesskildring” av Konrad Östberg (Knidix)

”Det är nu 16 år sedan strejkbrytare uppenbarade sig i Ådalen och i Kramfors stad. Detta strejkbryteri satte Ådalen i brand. Ådalens arbetare uppbjöd all sin kraft och energi för att få dessa att försvinna från det fagra Ådalen, varför ett demonstrationståg begav sig till Lunde där strejkbrytarna voro förlagda.

Tåget blev beskjuten av militär och fem arbetare dödades och lika många sårades. Hårda och långa frihetsstraff drabbades representanter på arbetaresidan som deltog i uppträderna mot strejkbrytarna då däremot militären som svarade för dödsskotten i Lunde praktiskt taget frikändes: Mesterton fick 8 dagars arrest utan bevakning, Beckman fick vaktarrest i 10 dagar och Tapper arrest utan bevakning i 3 dagar. Rask frikändes.

Händelserna sedda från nära håll

På grund av Marmakonflikten och genom att Sandviken och Utansjö fabriker i Ångermanälven voro indragna i denna strid framkommo från dessa båda bolagsledningarna i början av år 1931 en förfrågan till Stuveribolaget i Ådalen, om skeppning låte sig ordnas med strejkbrytare vid båda dessa verk med anledning av att denna lagrade massa var såld till ett ganska bra pris. Denna Versteeghska anhållan villfors till full belåtenhet och i början av maj månad började de båda bolagen att med eget kontorsfolk utlasta massan i prämar för att sedan vidare utlastas å ångare av strejkbrytare.

Och så den 12 maj inkvarterades den Versteeghska strejkbrytarligan i Lunde.

Vetskapen därom förbittrade mycket Ådalens arbetare. Det fotvandrade stora hopar arbetare till Lunde den dagen för att få visshet om vad som hänt. Missmodiga och medvetna om, att denna tilldragelse skulle skapa oreda, vandrade arbetarna därifrån. Men det fanns och i denna stund även sådana arbetare, som funno strejkbrytartilströmningen uppmuntrande och som därav vädrade oro och politiska vinningar. Onsdagen den 13 maj blev det demonstration till Sandviken. Enligt uppgift i den kommunistiska pressen företogs förarbeten och organisering av denna demonstration av kommunisterna. Det arbetades för högtryck för denna demonstration. Över hela Ådalen utsläpptes reklamlappar, paroller om generalstrejk utlämnades och uppmaning att låta stänga fabriksportarna ställdes. Vidare uppmanades alla att delta i den demonstration, som skulle avtåga från idrottsplatsen i Kramfors kl 12 på dagen. De som organiserade demonstrationen under onsdagen voro fullt underkunniga om, att stuverifackföreningen i Lunde under torsdagen komme att ordna ett protestmöte, till vilket alla Ådalens arbetare voro kallade att delta. Att låta invänta detta mötes hållande gick inte för sig, utan demonstrationen skulle ovillkorligen komma till stånd. Under onsdagen samlades vid idrottsplatsen i Kramfors de som ämnade delta uti demonstrationen. Tåget satte sig i gång mot Sandviken. Under vägen dit möttes detta demonstrationståg av ett liknande från Sandviken. Dessa tåg sammanfördes och gingo tillbaka mot Kramfors fabrik för att efter vägen samla ett större antal deltagare. Det demonstrerades förbi Kramfors fabrik och Kramfors municipalsamhälle och sedan vidare fram till Sandvikens bruksplan, där uppehåll gjordes för kortare tal och där beslut ytterligare fattades om att demonstrera till Sandvikens fabrik. Under den tid tåget varit i rörelse hade ett rätt stort antal deltagare gått med i leden.

Vid avgången från idrottsplatsen i Kramfors höllos några korta tal, vari tillkännagavs meningen uti demonstrationen. Strejkbrytarna vid Sandviken voro under hela förmiddagen medvetna om, att demonstrationståg skulle komma till platsen. Under förmiddagen, när de lokala strejkbrytarna lämnade arbetsområdet och gingo hem för att äta, verkade de nervösa

och en del av dessa gingo omvägar för att undkomma demonstranterna. Vakten vid grindarna hade fått tillsägelse att noga kontrollera, och för övrigt fick ingen släppas genom med mindre passerkort kunde uppvisas.

Under tiden demonstranterna stannade vid övre bruket i Sandviken tillstötte allt flera deltagare och musiken bidrog i stor utsträckning till samlingen. De anonyma reklamblad, som släppts ut, hade givetvis också bidragit till uppslutningen, och när tåget under sång och musik gick genom Sandviken räknades 500 deltagare.

I täten för tåget märktes en fana, vari krävdes Marmaarbetarnas seger och i täten gick även en större musikkår. När demonstrationståget närmade sig fabriksområdet tilltog sången och musiken och med kraft utbringades leven för Marmaarbetarnas seger. På 300 m. avstånd, innan tåget nådde fram till fabriksområdet, märkte demonstranterna hur strejkbrytarna arbetade. Det risslade från vinscherna ombord å fartyget och det märktes mycket väl hur massabalarna i slingan sattes ned i lastrummet. Det bolmade rökmoln från ångaren. Ju närmare tåget kom området, desto högre blev stämningen, vilken f ö var naturligt. När demonstranterna nådde till första spetsen av järnstaketet, vilket är två meter högt, möttes de av landsfogde Sune Pålman, vilken promenerade innanför staketet in på kontorsgården, cirka 50 meter från vägen där tåget gick. Han gjorde inga ansatser att komma till tals med demonstranterna och från deras sida gjordes intet annat än att möjligen något rop höjdes.

Tåget fortsatte sin marsch förbi huvudingången, vid denna ingång posterade inga poliser. Poliserna hade sitt tillhåll i tvenne bilar invid vägen, på vilken demonstranterna färdades, och avståndet mellan dessa och landsfogden, vilken allt fortfarande höll sig innanför staketet, belöpte sig till cirka 75 meter.

Tåget fortsatte, men ingen trodde att det skulle komma innanför staketet utan alla trodde, att samling för tal skulle ske vid den övre ändan av fabriksområdet. Så skedde icke. På oförklarad sätt öppnades grindarna till fabriksområdet och folkmassan tågade in med till och med musik i spetsen. Det travades genom spån och karv och musiken spelade vad den orkade. I grindöppningen blev det trängsel och de ordnade leden upphörde. Vid sodahuset stannade musiken samt en del kvinnor och även barn, de övriga deltagarna fortsatte fram till den plats, där ångaren "Milos" låg förtöjd. De närvarande 11 polismännen hade sett vad som skett och omedelbart satte dessa kurs till kajen där ångaren låg. Stuveribolagets chef samt strejkbrytarnas "hövding" hade då redan överlastat sitt "gods" ombord på ångaren "Stuvaren 6" och denna sattes ut till sjöss. Det hela försiggick ganska snabbt. De som vistades innanför staketet litade fullt på detsamma och hade icke trott, att arbetarna kunde taga sig igenom.

När arbetarna kommo springande utför backen till området, riktades intresset mot ångaren "Milos". Men många demonstranter riktade även sin uppmärksamhet mot de lokala strejkbrytarna och när dessa kommo springande längs kajen och ombord å ångaren "Gustav" blevo de utsatta för ännu mera intresse. Längs kajen kom även springande två uniformerade polismän, som flydde ombord å ångaren "Gustav", vilken genast sattes från land. Då skepparen saknades måste ångaren ligga ute på vattnet, tills kaptenen med roddbåt hjälpts ombord. Under tiden detta skedde märktes att stenar och träföremål slungades mot ångaren, dock utan att det föreföll att göra några skador. Så fort skepparen kommit ombord avgick ångaren till Sandvikens brädgård och lossade sin last.

På massakajen försiggick den egentliga "drabbningen". Där förekom skrik och tjut. När arbetarna under sin färd till området såg att brytarna och de lokala strejkbrytarna flydde och

till och med såg hur en del polismän flydde undan, stegrades den uppjagade stämningen ytterligare. Dock måste det medges, att beräkningen med vad som gjordes och handlades ingalunda var borttappad, och gott och väl var det.

Bland de församlade på utlastningskajen intill ångaren ropades, att strejkbrytarna säkert fanns ombord, trots att den stora mängden av dessa flytt till Lunde. Genast detta rop hördes började massan gå ombord. En polisman från Kramfors hoppade upp på båten och ställde sig invid repstegen för att förmå hålla massan från att gå ombord, men detta lyckades ej. Han stannade kvar en stund och reglerade den värsta rusningen, men om några ögonblick var deltagarna ombord och gjorde sina undersökningar efter brytarna.

En del av deltagarna gingo naturligtvis ned i lastrummet där brytarna voro gömda. De hade icke hunnit komma ut ur rummet där de voro i arbete med stuvning av massabalarna. Flera utrop hördes, att flera brytare funnos därnere. Det blev spänning en kort stund, men strax kom upp från lastrummet en brytare med linan om armarna. Han var klädd i overall, lackskor och silkesstrumpor. Han hängde i luften några ögonblick medan han presenterades för de församlade. Under detta tillfälle tog strejkbrytaren sina händer för ansiktet, varefter han firades ned på däck. Samma procedur vidfors tre brytare. Under tiden var det jubel och stämning över hela linjen. Så hördes ett rop från polisuppsyningsman Olsson: ”Ring efter läkare, de skadade behöver vård”. Från deltagarna på däck ropades: ”Ingen fara, de endast simulera”. Detta visade sig också till stora delar vara sanning. Landsfogde Påhlman, som stod på kajen intill, meddelade, att han skulle omedelbart gå till fabrikskontoret och rekquirera en doktor och syntes glad att få lämna ”slagfältet” för en stund. Skarorna från ångaren samlades på kajen runt om sina arbetsvilliga. I samma ögonblick springer en av brytarna längs kajen för att fly, vilket icke lyckades. Det blev ordväxlingar en stund, varefter deltagarna avtroppade från fabriksområdet genom huvudgrindarna, vilka lyftades av och fram till Kramfors. I täten av tåget gingo strejkbrytarna. Polismyndigheterna stannade kvar och disponent de Geer vid Sandviken företog en första undersökning av och på vilket sätt grindarna kom upp. De lokala strejkbrytarna samt den flyende polisen kom till rätta och den rekviderade läkaren kunde endast konstatera, att någon större skada icke inträffat.

Dessa händelser inträffade utan att demonstranterna på något sätt förgrepo sig på polismakten som var närvarande. Och de som deltog uti demonstrationen voro i huvudsak arbetslösa från arbetsplatser liggande intill Sandviken.

Samtidigt som demonstrationståget, med en 14 man stark hornorkester i spetsen, begav sig i väg från fabriksområdet i Sandviken till torgplanen i Kramfors landstego de från Sandviken bortskrämda strejkbrytarna i Lunde. En stor del av deltagarna som voro med i demonstrationståget till Sandviken avtroppade i stället för att fortsätta demonstrera till Kramfors och gingo hem. När tåget avgick till Kramfors räknades sålunda cirka 300 personer. Sedan tåget avgått blev det tyst och fridfullt inom fabriksområdet. Endast poliserna stannade kvar och samtalade om vad som hänt, och när de gingo från kajen där ångaren ”Milos” allt fortfarande var förtöjd hittade de en rock, som förmodligen någon av deltagarna kvarglömt. De togo naturligtvis detta fynd med sig och i rockens fickor hade ägaren sitt visitkort.

Under hela tiden demonstranterna vistades vid Sandviken verkade landsfogden som fullständigt nedbruten. Han kunde varken ge eller taga råd. Under hela tiden fogden var nere vid kajen gav han inga order till polisen, han läste inga paragrafer från lagen, han var nästan apatisk. Poliserna vid Sandviken hade ingen ledare och landsfogden gjorde inga ansatser att gå ombord på ångaren för att avstyra att folk gick ombord. Det såg ut som om poliserna

väntade på besked från sin ledare, men detta uteblev och jag är fullt övertygad om, att landsfogdens nervösa inställning gjorde situationen ytterligare pinsam för den övriga polisen. Den landsfogden hade överbefälet i Lunde.

Sedan demonstranterna anlät till torget i Kramfors blevo strejkbrytarna uppställda på en makadamhög, varifrån de blevo presenterade för de församlade. Sedan detta möte var avklarat gavs det tillfälle för de skadade strejkbrytarna att besöka läkare för att få förband och undersökning av sina skador, vilka voro ganska ringa. Under tiden detta försiggick väntade en stor samling människor nere på gatan intill läkarbostaden och när alla strejkbrytare voro undersökta omhändertogs de av en syndikalistisk och en kommunistisk arbetare som skulle ordna om, att dessa strejkbrytare skulle avsändas från orten, vilket de själva även önskade. Strejkbrytarna gjorde inför de personer som fått deras utvisning om hand anhållan om att få komma till förläggningen för att hämta sina kläder och övriga tillhörigheter innan avresan skulle företagas. Strejkbrytarnas färdledare gav löfte därtill och när de gingo in till förläggningen följer färdledarna med. Men deras välde var då slut och i stället fingo färdledarna lämna förläggningen utan att få strejkbrytarna med sig och de fingo till och med vara glada över att komma ut ur förläggningen utan att bli antastade. När strejkbrytarnas kamrater i förläggningen sågo att de voro förbundna blevo dessa alltmera vilda av sig.

Under kvällen samlades allt mera folk till Kramfors, och sedan händelserna i Sandviken blivit bekanta på alla platser i Ådalen började stora folkmassor att komma i rörelse. Det blev så småningom bekant, att militärtåg skulle anlända, vilket bidrog till att upphetsa stämningen. Till Lunde samlades mycket folk innan militären anlände och landsfogden såväl som strejkbrytarna blevo allt mera nervösa. Order gavs att strejkbrytarna skulle ligga i beredskap och de packade sina kappsäckar och gingo ut till en båt, som förde dessa i ”säkrare förvaring” tills militären så småningom anlände, då de återkommo för att på nytt återupptaga grammofonspelnings och andra nöjen.

Under tiden militärens ankomst ordnades, fick den lokala polisen uppehålla vakthållningen innanför området, vareft strejkbrytarna hade sin inkvartering, men sedan militären anlät fick polisen sin avlösning och den till och med undslapp att delta vid händelserna under torsdagen.

Militärtåget skulle avlasta vid Sprängsvikens station. Stort intresse knöt sig vid denna händelse. Mycket folk var i rörelse och från alla håll kommo allt flera tillstädes. Tåget lät vänta på sig och vid stationen samlades stora skaror och alla syntes vilja komma så nära som möjligt för att på nära håll se hur det hela skulle avlöpa. Stationsmästaren vid Sprängsviken tillfrågades gång på gång om tiden för tågets ankomst. Så kom det väntade militärtåget. Kommunisterna höllo sig framme för att lämna för tillfället skrivna skrifter till militären. Den rörde intet finger för att taga emot dessa saker. Inom några minuter var militären på väg till Lunde. Det blev kommunistiska tal efter vägkanterna. Rätt snart var militären utposterad vid förläggningen i Lunde. Massan följde militären mot Lunde och var där till långt fram på natten. Militären kastade eldbomber för att skingra massan. Vid detta tillfälle skadades tvenne arbetare ganska allvarligt. Under kastningen med rökhandgranater tog elden fatt i en närliggande fastighet, men så småningom släcktes denna eld. Landsfogden läste paragrafer ur upprorslagen och detta tillgick på följande sätt. Landsfogden ställde sig vid ett uthus, inrymmande svinhus och tvättstuga, varifrån han genom en lucka ropade till massan: ”Tig”. Utan att massan lyssnade upplästes [upprorslagen](#).

Medan allt detta pågick torde strejkbrytarna ha varit sovande i sina sängar. Fram på natten gick massan från Lunde och militären, landsfogden samt strejkbrytarna lämnades i lugn och ro. Slaget för torsdagen förbereddes från landsfogdens sida.

Till torsdagen den 14 maj – Kristi himmelsfärdsdag – hade avdelningen nr 40. Lunde, av Svenska transportarbetareförbundet, utlyst ett protestmöte i anledning av strejkbrytarnas ankomst, att hållas i Frånö Folkets hus. Annons om detta möte var införd i Ådalsarbetarnas tidning Nya Norrland och annonsen hade följande lydelse:

’Stort protestmöte

avhålls torsdagen den 14 maj kl. 12 i Frånö Folkets hus i anledning av förhållanden, som kommit till synes i Utansjö och Sandviken. Alla organiserade arbetare i Ådalen måste mangrant infinna sig. OBS. Alla fackföreningars styrelse uppmanas att fulltaligt närvara. Fackföreningsbok uppvisas.’

Innan jag övergår för att redogöra för mötet i Frånö vill jag även säga några ord med anledning av den stenkastning som uppgives kom till stånd mot militären vid dess ankomst till Sprängsviken och Lunde. Naturligtvis överdrives denna stenkastning, men den var långt ifrån försvarlig. När militärtåget kom till Sprängsviken gick man och delade ut flygblad till dessa militärer och kallade dessa för kamrater och uppmanade dem även att ställa sig på samma sida som arbetarna i kampen mot strejkbrytarna.

Några minuter senare, när dessa militärer voro på väg till Lunde, blevo dessa som man tänkt vinna som kamrater utsatta för stenkastning. Var det verkligen någon mening uti sådan? Nej, det var fördömligt och dumt. Av att bli stenad måste ju militären bli förbannad och få avsmak för sådana vänner och i stället för att bli kämpande kamrater förvandlas de med sådana dumma tilltag naturligtvis till bittraste motståndare.

Redan tidigt på morgonen, dagen när protestmötet skulle hållas, var folk i rörelse. Vädet var vackert och solen sken varmt, vilket i mycket hög grad bidrog till att folk i stora skaror vandrade till Frånö. Händelserna i Sandviken och militärens ankomst under natten voro naturligtvis de största bidragande orsakerna att mötet blev så talrikt besökt.

Strax före kl. 12 på dagen vandrade stora skaror arbetare fram mot Folkets hus i Frånö medförande fanor och standar. Från alla håll kommo deltagare. De vandrade in till parken, någon uppvisning av fackföreningsbok förekom ej. Alla talade om händelserna i Sandviken. Lunde var även på tal med anledning av den strejkbrytarliga och de militärer som anlät. Vid utsatt tid voro cirka 2.000 personer tillstädeskomna. Men mycket folk väntades och det egentliga mötet skulle icke taga sin början förrän alla voro komna. En f.d. soldat i den engelska armén, Henry Hammer, höll ett tal medan folket samlades. Då han hållit sitt tal, voro alla komna och mötet kunde börja. Det var ett massmöte. En delegat från Transportarbetareavdelningen nr 40 Lunde öppnade mötet. Runt talarstolen hade samlats de som önskade taga ordet. Tvenne arbetare, som under natten blevo brända av handgranater, blevo i tillfälle att visa sig för mötesdeltagarna, vilket upprörde sinnerna. Så tog Axel Nordström, Kramfors, ordet. Därefter beslutades att demonstrera, men ingen demonstrationsledning valdes. Styrelsen skulle senare samlas i Folkets hus och slutgiltigt taga ställning till arbetsnedläggelsen och dessa styrelser skulle enligt mötet vara de som skulle leda proteststrejken. Till sist kommo kommunisterna underfund med, att om dessa styrelser skulle leda strejken så vore under sådana förhållanden reformisterna i majoritet. Därför beslöts i all hast att välja ett ”kamputskott” som vid sidan om dessa styrelser skulle hava sitt överinseende

över strejken. Bland de valda i detta utskott märktes kommunisterna Axel Nordström, A. Pettersson, Gusten Forsman m fl.

Demonstrationståget uppställdes och styrelserna i sin tur upptogo förhandlingarna omedelbart. Tåget drog iväg till Lunde utan att äga någon egentlig ledning och under dess väg till Lunde kommo allt flera tillstädes, både män, kvinnor och barn.

Det var inte bara arbetare som voro ute under dagen, utan en hel del borgare syntes även till, vilka voro nyfikna att se, och för övrigt syntes sensationslystnaden vara mycket stor. Tåget var cirka en kilometer långt. Vid en grindstabe intill Frånö Folkets park fanns ett anslag uppsatt, som förtäljde om, att Stuveribolagets inhägnade område i Lunde samt Sandvikens fabriksområde var förbjudet att beträda, och att det var förenat med ett vite upp till 100 kr. för dem, som bröto mot detta förbud. De som deltog i demonstrationståget och de som läst anslaget voro med anledning av detta förordnande på det klara med, att utanför området hade de rätt att färdas fram, vilket var fullständigt juridiskt riktigt.

Långt före innan tåget ankom till Lunde hade redan mycket folk gett sig iväg till platsen för att skåda på tåget när det drog genom samhället. Och innan tåget anlände fick folket gå som de behagade utan att spärras av militären. Under det tåget var igång hoppade jag in här och där för att få en bild av stämningen bland deltagarna. Jag kunde inte finna, att det var upprorsmakare som voro ute för att demonstrera, utan det var Ådalens arbetare. Tåget hade inte före kl. 3 e.m. anlant till Lunde, men redan kl. 2 e.m. hade landsfogde Pålman från länsstyrelsen bekommit telegram som skulle meddelas arbetarna, och vilket telegram meddelade, att länsstyrelsen funnit nödigt föreskriva att t.v. lastningsarbetet icke fick bedrivas av i Lunde kasererade strejkbrytare. Cirka 20 min. innan tåget anlände till Lunde hade landsfogden lämnat förläggningen och begivit sig iväg mot demonstrationståget i avsikt att för demonstranterna uppläsa detta viktiga meddelande. Det finnes många personer, som sågo när landsfogden begav sig iväg, men när han hörde musikens toner och när han hörde "Arbetets söner" sjungas och när han erfor arbetarnas kampstämning mot strejkbryteriet, vände han tillbaka mot förläggningen och försummade att lämna arbetarna detta viktiga meddelande. Arbetarnas tåg gick sin väg fram och i tåget voro de olika politiska partierna icke inställda i vissa grupperingar, utan deltagarna i tåget föllo in där det lämpade att inställa sig. Och i själva tåten av tåget voro både socialdemokrater och kommunister.

När tåget drog genom samhället sprang jag över ängen till andra sidan för att komma in på en väg för att på så sätt möta tåget. Så började skotten smälla. Det kom allt flera skott. Runt omkring mig voro män och kvinnor. De anropade varandra, ty de menade, att om männen och kvinnorna gingo hop till en klunga, så skulle militären icke beskjuta dem för kvinnornas skull. Så skreks, att en kvinna var dödad. Det började bli hemskt ute på fältet – slagfältet.

Jag sprang fram varifrån jag hörde ropen och under tiden slutade skjutningen. Framkommen möttes jag av att några kamrater kommo bärande den dödsskjutne Viktor Eriksson, Väja. Från ett tvåkronors stort sår i armen kom hans röda blod forsande. Han och övriga skjutna hopsamlades och fraktades till läkare. Det blev en tryckt stämning. Folkmassan stod undrande och sörjande. Snart voro alla samhällets flaggor på halv stång, en hemsak och förunderlig syn. Militären vilade på hanen och gjorde inga ansatser att ta vara på de personer de dödat. Några minuter efter skotten gick jag in till en butik för att sätta mig i telefonförbindelse med Social-Demokratens redaktör A. Engberg, för att förmå honom att omedelbart underrätta socialministern om det skedda och få honom att taga härifrån strejkbrytarna och militären. Till den handelsbutiken kom just ett presstelegram med samma meddelande som först kommit till

landsfogden och som gällde strejkbrytarnas avlägsnande. En kamrat sprang ut med telegrammet och föredrog detsamma för massan och en stark lättnad syntes komma till stånd, men det ropades, att detta meddelande borde ha kommit till demonstranternas kännedom tidigare. Deltagarna drogo sig så småningom tillbaka från Lunde. En del stannade kvar vid ett möte i Frånö men den största delen drog sig hemåt. De dödade voro redan förda till olika likbodar och de sårade intogos å olika lasarett. Så gott som alla Ådalens fackföreningar samlades senare på kvällen till möte.

Dagen efter händelserna i Lunde upptogs ett intensivt arbete av styrelserna för Ådalens fackliga distriktsorganisation för att få de sammandragna militärstyrkorna avlägsnade. De båda styrelserna sammanträdde inför länsstyrelsen och medan sammanträdet pågick uppehöll sig utanför länsstyrelsens hus en större folksamling.

Sedan styrelserna haft sitt företräde inför länsstyrelsen utgavs ett extranummer av tidningen Nya Norrland, Sollefteå, vari styrelserna där lämnade följande rapport och meddelande från sammanträdet.

’Efter det styrelserna för Ådalens fackliga distriktsorganisationer kl. 8 i afton företrätt inför länsstyrelsen har landshövdingen med godtagande av styrelsernas utfästelser ifråga om i Ådalen rådande förhållanden funnit anledning föreligga att omedelbart vidtaga erforderliga åtgärder för hemsändning av till Ådalen sammandragna militärstyrkor jämte polisuppbåd.

Vid denna utgång av överläggningarna har därvid närvarande styrelseledamöter enstämmigt funnit sig böra uppmana samtliga till fackorganisationerna i Ådalen anslutna medlemmar att ställa sig avvaktande till utlovade åtgärders genomförande och förväntas i solidaritetens namn att under tider för irritationsmomentens avlägsnande inga förvecklingar uppkommo som äro ägnade att äventyra den nu träffade överenskommelsen.

Frågan om återgången till arbetet beröres icke av denna överenskommelse utan skall detta spörsmål beslutats i organisationsmässig ordning vid söndagens sammanträde.

Genom den i dag träffade överenskommelsen svara Ådalens arbetare för ordning och lugn i distriktet.’

Enligt avtal avreste all militär från Ådalen under natten mot lördagen den 16 maj. Sedan militären avrest blev stämningen lugnare. Att sedan denna tilldragelse timat arbetet skulle komma att ligga nere tills offren begravts var på sin plats.

Arbetarna över lag blevo upphetsade och hatiska på detta oresonliga kapitalistiska och militära samhälle och de hade mycket svårt att hålla jämvikten. Kapitalisterna och militären gävo kommunisterna livsluft. Man hade från borgerligt håll gjort sitt bästa för att skapa en så odräglig situation som möjligt, först strejkbrytare och sedan kommer militären och skjuter ner arbetare. När arbetarna över sådan blevo virriga och förbannade, ropade all borgerlig press: Socialdemokraterna i Ådalen kunna inte hålla ordning på kommunisterna. Det blev massmöten. Det blev oreda på många sätt. Det kom mera militär. Men till all lycka försvann den hastigt innan ytterligare olyckor inträffade. Det blev ett ”strejkskott”. Det kom paroller. Det blev en större kommunistisk ”begravningskommitté”. Nöjena inställdes. Det blev resolutioner och förrådet i den vägen uttömdes. Det blev demonstrationer.

Det blev en nervfrestande arbetsvila. Så småningom började folket att hämta sig. Vid industriplatserna utefter Ådalen förtöjde flera skepp och ångare, som fingo vänta på sin last. Folket blev i all hast nyktert. Spriten fick vara. Det talades endast om Ådalshändelserna. Idrotten fick även vila sig några dagar. Butikerna tömdes på kunder. Det var dålig affärslust under dessa sorgedagar. Olika partiers, främst kommunisternas ledande krafter, kommo till Ådalen och hela den svenska pressen förlades till Kramfors och det skrevs och det lästes. Massmöten kommo till stånd dagligen. Dessa besöktes först och främst av kommunister. Men så förlorades till sist ”nyckeln” till massmötena och det verkliga bleka allvaret inställde sig. Folket ville ha ordnade förhållanden, men för att så skulle ske måste ”massan” offra ”massmötena” och så gjordes.

Lördagen den 16 maj, dagen före det sista mötet i Folkets park i Kramfors, anlände den socialdemokratiska utredningskommissionen med advokat Georg Branting i spetsen till Kramfors. Militären hade då rest från Ådalen, men den låg tydligen beredd att komma tillbaka igen så fort som möjligt därest minsta bråk skulle yppa sig. Under dagen blev det visserligen demonstrationer från Folkets park ned till torget där militären varit förlagd. Denna demonstration var mycket lugn och värdig. Den brantingska kommissionen inkvarterade sig å Centralhotellet i Kramfors och omedelbart upptogs det intressanta arbetet. Det blev förhör. Kommissionen reste vidare till Lunde, där den mottogs mycket välvilligt från alla håll. Branting, Vennerström samt Molander arbetade intensivt. Under natten till söndagen var den första kommunikén färdig att lämnas pressen. Den innehöll intressanta meddelanden och den väckte stort uppseende över hela landet. Endast kommunisterna kände sig illa berörda av denna kommuniké och de gjorde allt för att misskreditera densamma.

Så kom söndagen den 17 maj med det beryktade mötet i Kramfors Folkets park. Stora massor med folk kommo tillstådes för att bevista det socialdemokratiska protestmötet. Närvarande voro närmare 10.000 personer.

Så kom begravningen av Ådalsoffren den 21 maj i Kramfors Folkets park i närvaro av 25.000 arbetare från olika delar av landet. Minnen från denna tilldragelse dö aldrig bort. Och händelserna i Lunde har slagit ihjäl varje tanke på våld vid genomförande av en arbetskonflikt.

Ådalsinsamlingen

Men anledning av de sorgliga händelserna i Lunde den 14 maj 1931 då fem människoliv spilldes, sammanträdde distriktsorganisationer av pappers- och sågverksindustriarbetareförbunden till ett gemensamt möte i Kramfors Folkets Hus den 17 maj. Vid detta möte beslutades om en insamling till de efterlevande familjemedlemmarna och det belutades även att de båda distriktsstyrelserna skulle ha ansvaret för insamlingen. Omedelbart utsändes genom pressen ett upprop och ett 500-tal listor utsändes till vissa arbetareorganisationer. Genast började penningmedel att inflyta, och ett av de första bidragen kom från Stockholms soc.dem. arbetarekommuns stora protestmöte på Gärdet, som redan två dagar tidigare hade ägt rum. Vid detta möte insamlades 1.926:63 kr., vilket belopp överlämnades till Ådalsorganisationerna. Sedan kommo bidragen slag i slag.

[...]

Insamlingen inbragte rätt stora belopp.”

Källa: FV, Å 672, Konrad Östberg (Knidix), Tidningsartiklar och brev, vol. F:1